

MPV_VESP

Vzdělávací politika

Vzdělávací politika

**= souhrn konkrétních činností a opatření,
kterými zejména stát, ale i další subjekty
ovlivňují celou vzdělávací oblast**

Policy/politics !

Vzdělání je výsledkem dvou vzájemně souvisejících procesů:

Výchova: formativní proces, záměrným působením jsou utvářeny osobnostní, vlastnosti jedince, jeho morální a charakterové vlastnosti

Vzdělávání: proces, ve kterém převažuje informativní aspekt, jedinec si osvojuje soustavu poznatků a dovedností i metodu jejich nabývání

Vzdělání

= výsledný efekt výchovy a vzdělávání

- Nemá hmotnou podstatu, je jen vlastností člověka
- Charakteristika dané populace
- Příklad netržního zboží tzv. kladné externality (předurčeno k tomu, aby bylo zabezpečováno ze státních zdrojů)

Ukazatele: objem vzdělání, struktura vertikální (stupně vzdělání), struktura horizontální (oborové zaměření), kvalita, obsah vzdělání

Vzdělání versus kvalifikace

K: schopnost vykonávat určitou práci, souhrn schopností, které jsou v určité době pro výkon určitých povolání vyžadovány. Kvalifikační požadavky se v čase mění

V: přesahuje rámce kvalifikace (zaměření nejen na trh práce), hodnota sama o sobě

Co z toho plyne?

Funkce vzdělání

- **Ekonomická**
- **Sociokulturní**
- **Preventivní**
- **Nápravná**
- **Socializační**

Klasifikace ISCED

Úroveň ISCED 2011	Typ vzdělávání	V ČR se realizuje	Původní úroveň ISCED 97
0	Vzdělávání v raném dětství	Mateřské školy – úroveň 02 (preprimární vzdělávání)	0
1	Primární	První stupeň základní školy	1
2	Nižší sekundární	Druhý stupeň základní školy	2
3	Vyšší sekundární	Střední školy, konzervatoře	3
4	Postsekundární nezahrnuté do terciárního	Nástavbové studium, zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem nebo maturitní zkouškou (realizuje se na středních školách)	4
5	Terciární - krátký cyklus	Vyšší odborné vzdělávání na vyšších odborných školách	5
6	Bakalářský nebo ekvivalentní stupeň	Bakalářské studium na vysoké škole	
7	Magisterský nebo ekvivalentní stupeň	Magisterské studium na vysoké škole	
8	Doktorský nebo ekvivalentní stupeň	Doktorské studium na vysoké škole	6

Cíle vzdělávací politiky

- Cílem vzdělávací politiky je zabezpečit rozvoj poznávací a duchovní kapacity populace, jejího poznatkového a dovednostního fondu a zabezpečit i rozvíjet morálně hodnotové orientace lidí
- Nároky na vzdělávací instituce
 - Poskytovat všeobecnou gramotnost
 - Předávat znalosti i dovednosti
 - Motivovat k učení
 - Neomezovat se pouze na „školy“ (školská politika)

Analýza a studium vlivu vzdělávací politiky

„Konceptuální rámec“

Základní principy

- Princip celoživotního vzdělávání
- Princip rovných šancí v přístupu ke vzdělání
- Princip individualizace a diferenciacce ke vzdělání
- Princip internacionalizace ve vzdělání

Prvky a nástroje VP

- Proces tvorby VP vs. výstupy VP
- Stanovení cílů a problémů (CO?) – nastavení nástrojů (JAK?) – nastavení rolí aktérů (KDO a KDE?)
- **Nástroje VP:**
 - regulační
 - *zákony & práv. normy, rozhodnutí, kvazilegislativa*
 - finanční a hmotné
 - *pozitivní x negativní, produkční x investiční, přímá podpora žáků*
 - informační, přesvědčovací & edukační
 - evaluace & monitoring
 - *interní vs. externí*
 - kurikulární politika

Aktéři ve vzdělávací politice

- zvolení politici (*ústavní činitelé, primátoři, starostové...*)
- školská administrativa (MŠMT, ČŠI, ředitelé škol)
- učitelé & jejich organizace
- rodiče & asociace rodičů („choice“ & „voice“)
- studenti
- církve
- zaměstnavatelé
- experti

Trh? Problémy?

- Ano: širší nabídka, konkurence
- Omezení trhu:
 - vzdělání by nemělo být podřízeno pouze požadavkům trhu (viz kvalifikace)
 - Zabezpečení rovného přístupu
- Problémy:
 - Finanční zdroje
 - Zapojit soukromé zdroje?
 - Ano: růst finančních zdrojů, tlak na růst kvality
 - Ne: omezení přístupu
 - Celková efektivnost systému
 - Kvalita

Změny ve VP po roce 1989

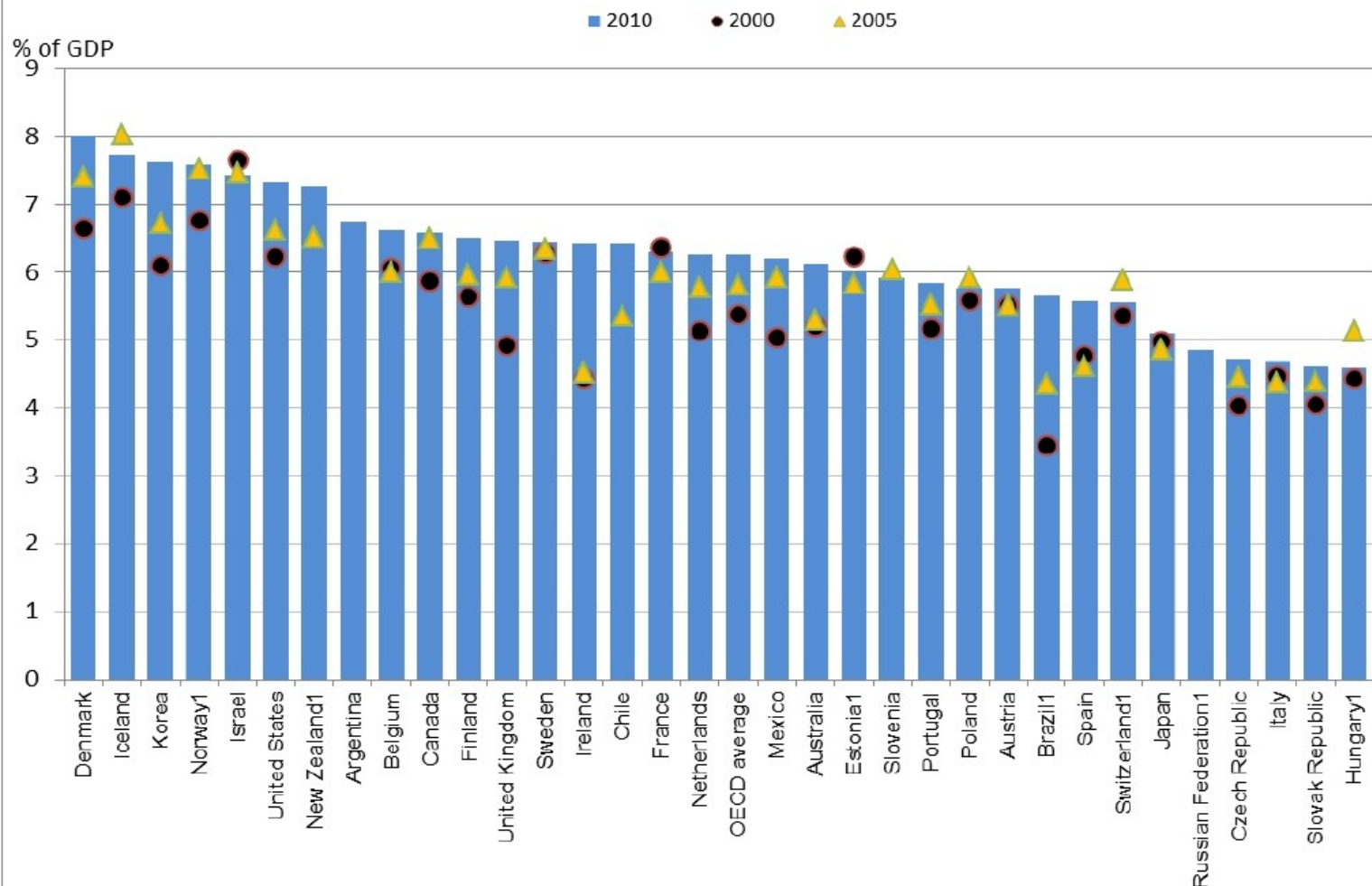
1. Úloha státu a ostatních subjektů ve VP

- **Odstranění státního monopolu**
- **Nestátní subjekty, soukromé a církevní školy**
- **Pluralita vzdělávacího systému**

2. Zajištění spravedlivého přístupu ke vzdělání a kvalita vzdělávacích efektů

3. Změny v systému financování (diverzifikace finančních zdrojů) – efektivnost vynakládání

Chart B2.1. Expenditure on educational institutions as a percentage of GDP for all levels of education (2000 and 2010)

1. Public expenditure only (for Switzerland, in tertiary education only; for Norway, in primary, secondary and post-secondary non-tertiary education only; for Estonia, New Zealand and the Russian Federation, for 2000 only).

Countries are ranked in descending order of expenditure from both public and private sources on educational institutions in 2010

Source: OECD. Argentina, Indonesia: UNESCO Institute for Statistics (World Education Indicators programme). Table B2.1. See Annex 3 for notes (www.oecd.org/edu/eag.htm)

Struktura poskytovatelů

2.9.2. Zastoupení soukromých a církevních škol

Zastoupení soukromých a církevních škol a jejich žáků na jednotlivých úrovních vzdělávání v %

Školy	2006/07				2007/08				2008/09			
	Školy		Žáci		Školy		Žáci		Školy		Žáci	
	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní
Mateřské školy	1,5	0,5	1,1	0,3	1,6	0,5	1,1	0,3	1,7	0,5	1,2	0,3
Základní školy	1,5	0,9	0,5	0,5	1,5	0,9	0,6	0,6	1,6	1,0	0,6	0,6
Střední školy (ISCED 3 i 4)	21,9	2,5	13,6	1,6	22,7	2,5	13,7	1,6	23,2	2,5	14,0	1,7
Konzervatoře	11,1	11,1	5,8	4,9	15,8	10,5	7,2	4,9	16,7	11,1	7,3	5,2
Vyšší odborné školy	27,6	6,9	29,6	6,2	26,6	6,8	29,6	5,8	26,6	6,5	29,1	5,7
Vysoké školy	60,3	0	9,8	0	61,8	0	11,9	0	63,3	0	13,7	0

Pramen: ÚIV

Podíl studentů (v %) na jednotlivých typech škol v letech 2000 a 2010:

typ školy/rok	2000	2010
SŠ veřejné	87	85
SŠ soukromé	11	14
SŠ církevní	2	1
VŠ veřejné	99	86
VŠ soukromé	1	14

Vzdělávací soustavy zemí EU

- *Jsou rozmanité*
- *Zásady rozvoje školství v jednotlivých zemích*
 - **zásada rovného přístupu ke vzdělání**
 - **zvyšování průchodnosti systému**
 - **zvyšování kvality vzdělávání**
 - **podpora účasti stále širších vrstev populace na vyšších úrovních vzdělávání**
 - **budování možnosti celoživotního vzdělávání**
 - **sepětí s potřebami společnosti a trhu práce**

Koncepční dokumenty

- **„STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY 2020**
- Strategie vzdělávání 2020 je klíčovým dokumentem a zároveň podmínkou pro čerpání prostředků z Evropské unie. Dokument obsahuje tři klíčové priority. Tou první je snižování nerovnosti ve vzdělávání. Druhou je podpora kvalitní výuky učitele, s čímž souvisí dokončení a zavedení kariérního systému či posílení kvalitní výuky budoucích pedagogů na vysokých školách. Třetí prioritou je odpovědné a efektivní řízení vzdělávacího systému.

Priority

- **snižování nerovnosti ve vzdělávání**

- zvýšit dostupnost a kvalitu předškolního vzdělávání a rané péče, **zavést povinný poslední ročník předškolního vzdělávání**, specificky podporovat účast na předškolním vzdělávání dětí ze skupin a lokalit ohrožených sociálním vyloučením
- **snížit počet odkladů školní docházky**, resp. je povolovat pouze ve výjimečných případech a **provázat je se systémem přípravných tříd**
- zlepšovat kvalitu vzdělávání na druhém stupni základní školy jako hlavního vzdělávacího proudu
- podporovat kompenzaci všech typů znevýhodnění a rozvoj všech typů nadání, a to na principu individualizace podpory
- do společné části maturitní zkoušky **povinně zařadit matematiku**, a to nejdříve od roku 2020, v návaznosti na systémové změny ve výuce tohoto předmětu v základním a středním vzdělávání
- podpořit další profesní růst absolventů oborů středního vzdělávání bez maturitní zkoušky **zavedením mistrovské zkoušky**
- udržet otevřený přístup k terciárnímu vzdělání

- **podpora kvalitní výuky a učitele**

- **dokončit a zavést kariérní systém** pro učitele a zlepšovat podmínky pro jejich práci
- **modernizovat počáteční vzdělávání učitelů** a vstupní vzdělávání ředitelů
- posílit význam kvalitní výuky ve vysokoškolském vzdělávání
- modernizovat systém hodnocení na úrovni dítěte, žáka a studenta a školy

- **odpovědné a efektivní řízení vzdělávacího systému**

- ustavit Národní radu pro vzdělávání
- zlepšit dostupnost a kvalitu informací o vzdělávacím systému
- systematicky využívat výsledky výběrového testování výsledků žáků jako zpětnou vazbu o fungování vzdělávacího systému
- otevřeně a srozumitelně prezentovat změny rodičům i širší veřejnosti
- zlepšit komunikaci mezi aktéry ve vzdělávání včetně široké veřejnosti

Lidský kapitál

- řada definic
 - **„znalosti, schopnosti, dovednosti (včetně zdravotních a fyzických schopností) získané prostřednictvím školního a dalšího vzdělávání, sportovních a podobných aktivit, rodinnou výchovou apod., kterými disponují jednotliví členové společnosti.“** (G. Becker)
- význam LK – již v 18. stol. (A. Smith)
- Teorie LK rozpracována ve 2. pol. 20. stol
 - investice do vzdělávání → vyšší budoucí příjem & produktivita
 - odložení spotřeby (příjmu) ve prospěch studia → zvýšení celoživotního příjmu

Měření úrovně LK

a) dle nejvyššího dokončeného vzdělání

- množství osob ve věku 25 – 64 let s vyšším sekundárním nebo terciárním vzděláním / celk. ekonomicky aktivních
- ČR příznivé výsledky v počtu osob se středním vzděláním (cca $\frac{3}{4}$ populace), v případě VŠ vzdělání „slabší“
- *úkol: dohledat aktuální data*

b) přímé testování dovedností (např. OECD)

- PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies), 2008-13 (ČR), 2012-16, 2014-18
- IALS (International Adult Literacy Survey), v ČR v r. 1998

c) odhad tržní hodnoty LK

- pomocí mzdy

d) náklad na vytvoření LK

- pomocí výdajů na daný typ vzdělávání (ČR přes 4 % HDP)
- *úkol: kolik % HDP vynakládá ČR na vzdělávání? průměr EU?*

Efektivní využití LK

- nestačí jen vysoký podíl VŠ
- třeba nastavit podmínky pro ef. využití LK:

a) flexibilní fungování trhu práce (rychlá adaptace prac. síly)

Míra dlouhodobé nezaměstnanosti v letech 2007–2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Česká republika	2,8	2,2	2,0	3,0	2,7
EU (27)	3,1	2,6	3,0	3,9	4,1

Zdroj: Páleníková (2013) - READER

Efektivní využití LK (II)

b) flexibilní školství (vzděl. soustava reagující na potřeby TP)

- např. specifická míra nezaměstnanosti absolventů / mladistvých (zjednodušený ukazatel) 15 – 24 let
- 04/2012: ČR 19,7 %; EU 27 22,6 %

c) rozvoj celoživotního vzdělávání

Podíl dospělé populace ve věku 25–64 let, která se účastní nějaké formy vzdělávání (v %)

	2007	2008	2009	2010	2011
Česká republika	5,7	7,8	6,8	7,5	11,4
EU (27)	9,3	8,4	9,3	9,1	8,9

Ekonomické a sociální výstupy vzdělávání

	Soukromé	Veřejné
Peněžní	Výdělek, příjem, bohatství Produktivita	Daňové výnosy Náklady na sociální transfery Náklady na zdravotní péči
Ekonomické		
Nepeněžní	Zdravotní stav Životní spokojenost	Sociální soudržnost Důvěra Fungující demokracie Politická stabilita
Sociální		

Zdroj: Řezáčová (2013) - READER

Jak vzdělávání ovlivňuje?

- faktory ovlivnitelné vzděláváním a mající potenciál ovlivnit jednotlivé domény našeho života:
 - vlastní sebehodnocení, orientaci na budoucnost, schopnost vypořádat se s problémy, postoje a hodnoty, komunikační schopnosti, pracovní trh, příjem a bohatství (Schuller et al., 2000)
- lidský kapitál a **sociální kapitál**
 - = síť vazeb s druhými lidmi, hodnoty a normy

Společenská angažovanost

- politická participace
 - volební účast
 - občanská participace (neusiluje o změnu ve veřejné politice; např. dobrovolnické aktivity)
 - sociální soudržnost a důvěra ve společnost
-
- význam obsahu vzdělávání (kurikula) – např. silný vztah občanských znalostí žáků a plánované účasti ve volbách
 - význam pedagogických metod – důležitost otevřenosti diskuzí o politických tématech

Zdraví jako přínos vzdělávání

- zdraví = „stav úplné tělesné, psychické a sociální pohody a nikoli pouze nepřítomnost nemoci či slabosti“ (WHO, 1946)

Obr. Základní prvky, které spojují učení se zdravím

Oblasti zdraví, na které má vzdělávání vliv

- přímé efekty
 - úmrtnost, tělesné zdraví, psychické zdraví a subjektivní pocit životní pohody (well-being), vlastní hodnocení zdraví a mezigenerační efekty vzdělání
- chování související se zdravím
 - kouření, konzumace alkoholu, obezita, fyzická aktivita, konzumace ovoce a zeleniny, využívání zdravotnických služeb..
- nepřímé efekty (role okolí)
 - rodinné prostředí, životní prostředí, pracovní...

Vzdělání a kriminalita

Obr. Srovnání vzdělanostní struktury obyvatelstva a vězňů v ČR

Vzdělání	Vzdělanostní struktura obyvatelstva ČR (v %)	Vzdělanostní struktura vězňů v ČR (v %)
bez vzdělání	0,5	0,2
základní (vč. neukončeného)	18,5	46,2
střední bez maturity	34,9	40,3
střední s maturitou (vč. nástavbového a vyššího odborného)	32,9	11,9
vysokoškolské	13,2	1,4

Zdroj: Řezáčová (2013) - *READER*

Vzdělávání a trh práce

- ekonomické přínosy jednotlivce ze vzdělávání: vyšší očekávané příjmy, nižší riziko ztráty zaměstnání a lepší prac. místo
- primární a sekundární trh práce
- lidé s nižší kvalifikací více ohroženi dlouhodobou nezaměstnaností
 - společ. důsledky: nevyužití LK, nižší výnos na daních, vyšší sociální dávky, zhoršení zdraví, kriminality...
 - indiv. důsledky: snížení životní úrovně, změnu vnímání času, ztrátu statusu, zhoršení rodinných vztahů, zdraví...
- specifická míra nezaměstnanosti – jeden z hl. ukazatelů TP

(Ne)zaměstnanost a dosažené vzdělání

Obr. Nezaměstnanost podle dosaženého vzdělání za 3. čtvrtletí 2013 (v %)

Vzdělání	Celkem	Muži	Ženy
Základní a bez vzdělání	23,9	24,9	22,9
Střední bez maturity	8,0	6,0	11,8
Střední s maturitou	5,7	4,7	6,6
Vyšší a vysokoškolské	3,2	2,8	3,6
Obecná míra nezaměstnanosti	6,9	5,8	8,4

Ohodnocení zaměstnanců dle dosaženého vzdělání

Obr. Výše hrubé měsíční mzdy podle vzdělání

VZDĚLÁNÍ ZAMĚSTNANCE	Průměrná mzda	Mzdy v důležitých kvantilech						
		P5	P10	P25	P50	P75	P90	P95
		5. percentil	1. decil	1. kvantil	Medián	3. kvartil	9. decil	95. percentil
Základní a nedokončené	16 909	8 988	9 955	12 047	15 658	20 343	25 353	29 017
Střední bez maturity	19 949	9 745	10 922	14 189	18 789	24 033	29 900	34 136
Střední s maturitou	25 941	10 942	13 286	17 918	23 311	30 081	39 249	47 600
Vyšší odborné a bakalářské	30 517	13 139	16 408	21 135	26 523	34 293	45 174	57 876
Vysokoškolské	43 410	15 812	20 373	25 420	32 912	47 896	72 482	98 245

Vzdělávací politika a politika zaměstnanosti

- *Podmínky efektivního využití LK (opak.):*
 - flexibilní trh práce
 - flexibilní školství
 - celoživotní vzdělávání
- úzká propojenost obou politik
- (ne)flexibilita školství
 - míra nezaměstnanosti absolventů škol
 - délka hledání prvního zaměstnání
 - podíl absolventů na rekvalif. kurzech
 - profese absolventa neodpovídající jeho vzdělání

Problémy a paradoxy

- ZŠ
 - 9 tříd, specializace, jazyky, tlak na výkon?
- SŠ
 - Státní maturita- garance kvality?
 - Plus
 - Srovnatelnost
 - Současná známka nevyovídá o znalosti
 - Garance „kvality“ pro zaměstnavatele
 - Mínus
 - Náklady (250mil rok)
 - Využitelnost pro VŠ diskutabilní
 - Porovnání „náročnostních verzí“
 - Gymnásium versus SOU (kurikulární reforma)
 - Učební obory
 - Potřeba versus zájem

VŠ

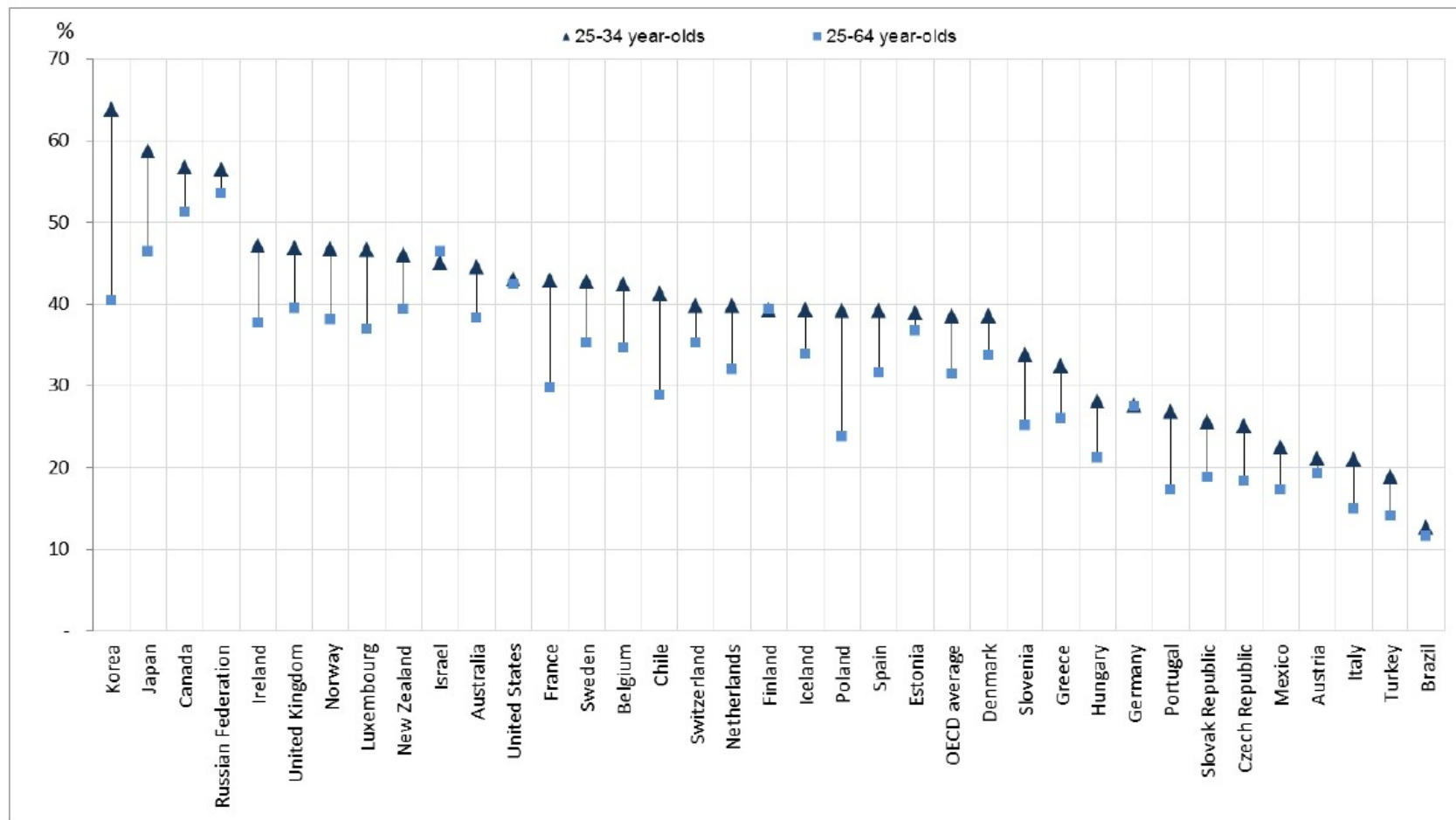
- Soukromé, veřejné a státní
- Univerzita x VŠ
- Rektor, kvestor, děkan, tajemník, senát
- Bc, Mgr, a Dr. Stupeň
- Akreditace
- Financování – pedagogický a vědecký výkon
- ...připravuje se novela VŠ zákona

VŠ

- Kvantita x kvalita
 - Struktura VŠ studentů/absolventů v populaci
 - „dostat příležitost“ x potřebné množství „odborníků“
 - Počet studentů na učitele
 - Problém: chceme kvalitu, financujeme dle kvantity; Kdo posoudí kvalitu (trh, akreditační komise)
- Školné?
- Jak hodnotit kvalitu?
 - Uplatnitelnost na trhu práce? Pozor vzdělání je víc než kvalifikace!
- Jak hodnotit vědu?
 - ?
- Svoboda volby oboru x řízení nabídky oborů podle trhu práce x tržní řešení

Graf A1.1 Podíl obyvatel s terciárním vzděláním (2011)

V procentech, podle věkových skupin

Zdroj: OECD, Tabulka A1.3a, poznánky viz Annex 3 (www.oecd.org/edu/eag.htm)

Literatura:

- **Veselý – Co je vzdělávací politika (IS)**
- **Strategie vzdělávání -**
<http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-vzdelavaci-politiky-2020>